

ISTORINĖS LIETUVOS VAIZDAI XIX A. ANTROSIOS PUSĖS VARŠUVOS ILIUSTRUOTUOSE SAVAITRAŠČIUOSE

Vidmantas Jankauskas

VILNIAUS DAILĖS AKADEMIJOS DAILĖTYROS INSTITUTAS

Dominikonų g. 15/1, LT-01131 Vilnius

El. p. vidmantasj@inbox.lt

Straipsnis skirtas lietuvių dailėtyroje beveik netyrinėtai temai – lituanistinės tematikos medžio raižiniams, publikuotiems XIX a. antrojoje pusėje Varšuvoje leistuose iliustruotuose savaitraščiuose. Daugiausia kalbama apie buvusios LDK istorinius kraštovaizdžius įamžinusius raižinius, išskiriamos svarbiausios jų tipologinės grupės, dailininkai. Viena iš išvadų – Varšuvos savaitraščių iliustracijų fenomenas sufokusavo tam tikrą to meto Lietuvos vaizdinį, kurį stokojant kraštovaizdžio fotofiksacijos tenka priimti kaip vieną objektyviausių.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: ksilografija, istorinis kraštovaizdis, miestų vaizdai, pilys ir tvirtovės, sakraliniai pastatai, dvarų ir memorialinės sodybos.

Lietuviškosios ikonografijos (ypač – atspindinčios krašto istoriją, geografiją) sklaida, dar su XIX a. pirmojoje pusėje pasirodžiusiais Leonardo Chodzko paryžietiškaisiais leidiniais¹ pasiekusi iki tol neregėtą mastą, o amžiaus viduryje dėl Jono Kazimiero Vilčinskio *Vilniaus albumo* – ir tam tikrą kokybės viršūnę², antrojoje šimtmečio pusėje perėjo tarsi į kitą

lygmenį – tapo periodinės spaudos „duona“. Šiaip jau, vadovaujantis grynai estetiniais meno raidos kriterijais, to labai akcentuoti gal ir nereikėtų, jeigu situacija

tieji arba albuminiai leidiniai apie Lietuvos gamtą, istorijos ir architektūros paminklus: Juozapo Ozemblausko *Raižinių atlasas iš Vilniaus istorijos (Atlas rycin z historyi Wilna, [s.a.]*), Antano Kliukovskio *Vilniaus prisiminimai (Przypomnienie Wilna, 1837)*, Juozapo Ignoto Kraševskio *Atsiminimai iš kelionių po Volynę, Polesę ir Lietuvą (Wspomnienia Wolynia, Polesia i Litwy przez J. I. Kraszewskiego, 1840, 1860)*, Mykolo Kulešos *aplankas (Tekę Michała Kulieszy, 1850)*, Konstantino Tiškevičiaus *Krašto raižybos paminklai (Pomniki rytownictwa krajowego, 1858)*, taip pat Tiškevičiaus 1857 m. kelionės pagrindu parengta gausiai iliustruota knyga *Neris ir jos krantai (Wilija i jej brzegi, 1871)*.

1 Plačiau apie tai žr. Vidmantas Jankauskas, „Leonardas Chodzka ir Lietuvos vaizdų sklaida“, in: *Acta Academiae Artium Vilnensis*, Vilnius, 2002, t. 27: *Vaizdas ir pasakojimas*, sudarytoja Ieva Pleikienė, p. 23–47.

2 Be Jono Kazimiero Vilčinskio *Vilniaus albumo (Album de Wilna, 1845–1875)*, paminėtini ir kiti svarbesni to meto iliustruo-

THE VIEWS OF HISTORIC LITHUANIA IN THE ILLUSTRATED WARSAW WEEKLIES FROM THE SECOND HALF OF THE 19TH CENTURY

Vidmantas Jankauskas

KEY WORDS: block printing, historic landscape, cityscapes, castles and fortresses, Christian architecture, estate and memorial farmsteads.

SUMMARY

The article breaks the ground in Lithuanian art research by undertaking to explore the woodcuts on the Lithuanian theme printed in the illustrated dailies which circulated in Warsaw in the second half of the 19th century, such as „Tygodnik Ilustrowany“, „Kłosy“, „Biesiada Literacka“, „Tygodnik Powszechny“. Most attention is dedicated to the prints showing historic landscapes of the former Grand Duchy of Lithuania (up to 300 of such are counted), grouped according to the dominant type of architecture: a) panoramas, city views; b) hill-forts, castles and fortresses; c) religious buildings; d) manor houses and memorial farmsteads; e) memorial monuments. The contribution of individual artists in creating these prints, both from ethnic Lithuania and Polish artists who selected Lithuania as their theme is discussed as well. Conclusions are made that the illustrated press was targeting a wide region and was nourished and formed essentially by two subjects, the cultural tradition of the Polish Kingdom and the Grand Duchy of Lithuania. The Warsaw illustrations captured a period image of Lithuania, and, given the shortage of photographic record, it appears one of the most objective images of historic landscape.